

УДК: 349.243

ORCID: 0000-0002-3947-3863

e-mail: gannusya1988@ukr.net

Anna S. Sydorenko,
Associated Professor of the Department
Constitutional, and
Administrative, Environmental and
Labour Law
(Poltava Law Institute of the
Yaroslav Mudriy National Law
University)

Сидоренко Анна Сергіївна,
доцент кафедри конституційного,
адміністративного,
екологічного та трудового права
(Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ: ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ

PROVISION OF LABOR PROTECTION: PROBLEMS OF TODAY

Анотація. У статті розглянуто проблемні питання охорони праці в сучасних умовах розвитку суспільства та запропоновано шляхи їх вирішення. Проаналізовано окремі нормативні акти національного та міжнародного законодавства у питаннях забезпечення охорони праці, належних умов та гігієни праці з боку роботодавців на підприємствах, в установах, організаціях. Визначено деякі з основних причин, що тягнуть за собою настання нещасних випадків на виробництві. Встановлено, що причиною більшості нещасних випадків на виробництві, в першу чергу, є недостатня увага з боку адміністрації підприємств, установ, організацій до проблеми охорони праці в цілому, а також відсутність організацій, які повинні займатися цим питанням (служба охорони праці, або уповноважений роботодавцем на якого покладені такі обов'язки).

Сьогодні більшість роботодавців не може забезпечити та реалізувати право працівників на охорону праці. Це зумовлено не тільки технічними, але й економічними проблемами. Неможливість створення безпечної виробничої

обстановки, забезпечення належними засобами індивідуального захисту, спецодягом та спецвзуттям тягнуть за собою порушення покладених на роботодавця обов'язків.

Доведено, що належні, безпечні та здорові умови праці, забезпечення колективними та індивідуальними засобами захисту, а також дотримання організаційно-технічних і санітарно-гігієнічних умов під час використання найманої праці повинні відповідати вимогам нормативно-правових актів з охорони праці. А також, що ціль охорони праці полягає в недопущенні нещасних випадків, професійних захворювань під час виконання працівниками покладених на них обов'язків, що можуть потягнути за собою не тільки постійну чи тимчасову втрату працездатності, але й смерть.

Ключові слова: охорона праці; безпека праці; виробниче середовище; гігієна праці; здорові умови праці; належні умови праці.

Summary. The article considers problematic issues of labor protection in modern conditions of society development and proposes ways to solve them. Some regulations of national and international legislation on labor protection, proper conditions and labor hygiene by employers at enterprises, institutions and organizations are analyzed. Some of the main reasons that entail the onset of accidents in production are identified. It is established that the cause of most accidents at work, first of all, is insufficient attention from the administration of enterprises, institutions, organizations to the problem of labor protection in general, as well as the absence of organizations that should deal with this issue (the labor protection service, or the employer authorized for which such duties are assigned).

Today, most employers cannot provide and exercise the right of workers to safety. This is due not only to technical, but also economic problems. The inability to create a safe production environment, ensure proper personal protective equipment, workwear and special equipment entail violations of the obligations assigned to the employer.

It is proved that proper, safe and healthy working conditions, provision of collective and individual means of protection, as well as compliance with organizational, technical and sanitary and hygienic conditions during the use of hired labor must comply with the requirements of regulatory legal acts on labor protection. And also, that the purpose of labor protection is to prevent accidents, occupational diseases during the performance of their duties by employees, which can entail not only a permanent or temporary loss of performance, but also death.

Key words: labor protection; safety of work; production environment; hygiene; healthy working conditions; proper working conditions.

Постановка проблеми. Реалізація права на працю є невід'ємним конституційним правом особи. В свою чергу, одним з основних інститутів в галузі трудового права є охорона праці. Питання забезпечення охорони праці під час виконання своїх професійних обов'язків, в умовах сьогодення, є досить проблемним та актуальним питанням. Особливо це стосується створення належних, безпечних та здорових умов праці та реалізації найманими працівниками визначених законодавством гарантій у разі їх порушення.

Специфіка охорони праці на підприємствах, в установах та організаціях обумовлена, в першу чергу, видом їхньої діяльності та наявністю шкідливих і небезпечних для життя та здоров'я працюючих факторів.

Складовими забезпечення та функціонування системи охорони праці на всіх без виключення підприємствах, установах, організаціях повинні бути на належному рівні забезпечені напрямки з управління охороною праці; беззаперечне створення служб або комісій з охорони праці або призначення відповідальних осіб, а також їх навчання й належна професійна підготовка; розробка або удосконалення стандартів з попередження й профілактики нещасних випадків та професійних захворювань та належний контроль з боку роботодавців та державних органів за дотриманням нормативів з охорони праці суб'єктами трудових правовідносин.

Стан опрацювання обраної проблематики, аналіз останніх публікацій та досліджень. Питанню охорони праці приділено увагу багатьох провідних науковців в галузі трудового права, серед яких: А.А. Абрамова, Александрова, Н.Б. Болотіна, П.А. Бущенко, В.С. Венедіктова, Г.С. Гончарова, В.В. Жернаков, М.І. Іншин, С.М. Прилипко, В.І. Прокопенко, Н.М. Хуторян, О.М. Ярошенко та інші.

Окрім того, питанню охорони праці приділено увагу в ряді міжнародних законодавчих актів. В сучасних умовах розвитку суспільства та у зв'язку зі стрімким поширенням в усьому світі пандемії COVID-19, яка викрила безліч проблем у всіх сферах суспільних відносин у тому числі і трудових присвячено велику кількість наукових публікацій. Міжнародні організації починаючи з 2020 року видали надзвичайну кількість положень, рекомендацій, посібників, планів для роботодавців у боротьбі з коронавірусом та створення належних та здорових умов праці.

Метою статті є дослідження проблемних питань охорони праці на підприємствах, в установах, організація в умовах сьогодення та визначення можливих шляхів їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Правовою основою у питанні охорони праці є Конституція України, чинний Кодекс законів про працю України, Закон України «Про охорону праці» та ряд законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів.

Закон України «Про охорону праці» у статті 1 надає легальне визначення поняття «охорона праці» під яким слід розуміти систему правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів, засобів, спрямованих на забезпечення життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності [1].

Окрім того, вищезгаданим Законом визначено основні положення щодо реалізації конституційного права найманих працівників на охорону їх життя і здоров'я у процесі реалізації здатності до праці, на належні, здорові та безпечні

умови праці, регулює за участю відповідних органів державної влади відносини між роботодавцем і працівником з питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища і встановлює єдиний порядок організації охорони праці в Україні [1].

Варто відмітити, що забезпеченню охорони праці приділено увагу великої кількості міжнародних організацій та законодавства Європейського Союзу. Так, Міжнародна Організація Праці у Конвенції від 22 червня 1981 року №155 «Про безпеку праці й гігієну праці та виробниче середовище» покладає виключно на роботодавця обов'язок з прийняття та реалізації заходів щодо попередження й мінімізації виробничих ризиків та професійного травматизму [2].

Також, Директива Ради Європейського Союзу від 12 червня 1989 року «Про запровадження заходів, покликаних заохочувати до покращення безпеки та охорони здоров'я працівників на роботі» (89/391/ЄЕС) містить загальні принципи запобігання професійним ризикам, забезпечення безпеки та охорони здоров'я, усунення факторів ризику та аварійних ситуацій, інформування, консультування, збалансованої участі відповідно до національних законодавств та/або практик, підготовку працівників або їхніх представників, а також загальні настанови для запровадження зазначених принципів. А також, цим документом визначено основні обов'язки роботодавця з приводу забезпечення безпеки й захисту здоров'я працівників в усіх аспектах, що стосуються здоров'я [3].

Повертаючись до норм національного законодавства, Кодекс законів про працю України у ряді статей визначає основними обов'язками роботодавців, що використовують найману працю, забезпечити належні та нешкідливі умови праці. А саме, стаття 141 Кодексу містить положення про те, що на власника або уповноважений ним орган покладається обов'язок правильно організувати працю, забезпечити дотримання правил охорони праці та поліпшувати умови такої праці. Положеннями статті 153 визначено, що на власника або уповноважений ним орган покладається обов'язок створення безпечних і нешкідливих умов праці. В продовження вказаним положенням, стаття 163 закріплює беззаперечне право на отримання засобів індивідуального захисту,

спеціального одягу та взуття найманим працівникам якщо цього потребують умови виробництва [4].

Варто погодитися з думкою провідної науковиці в галузі трудового права Г.С. Гончарової, що інститут охорони праці включає в себе певні правові норми, що безпосередню регулюють: організацію охорони праці на виробництві; здійснення заходів з індивідуального захисту від виробничого травматизму та професійних захворювань; охорону праці окремих категорій працівників; нагляд та контроль за дотриманням норм з охорони праці; відповідальність сторін трудового договору за порушення норм з охорони праці [5, с.6].

Належні, безпечні та здорові умови праці, забезпечення колективними та індивідуальними засобами захисту, а також дотримання організаційно-технічних і санітарно-гігієнічних умов під час використання найманої праці повинні відповідати вимогам нормативно-правових актів з охорони праці.

Не даремно, у статті 3 Європейської соціальної хартії (перегнutoї) визначено положення, які передбачають право на безпечні та здорові умови праці. З метою забезпечення ефективного здійснення права на безпечні та здорові умови праці сторони зобов'язуються, консультиуючись з організаціями роботодавців і працівників:

1. розробити, здійснювати і періодично переглядати послідовну національну політику в галузі охорони праці, виробничої гігієни і виробничого середовища. Головною метою цієї політики є поліпшення охорони праці і виробничої гігієни, а також запобігання нещасним випадкам та травматизму, що виникають внаслідок виробничої діяльності, пов'язані з нею або мають місце у процесі її здійснення, зокрема шляхом мінімізації причин виникнення ризиків, властивих виробничому середовищу;

2. прийняти правила з техніки безпеки та гігієни праці;

3. забезпечити виконання таких правил шляхом заходів нагляду за дотриманням їхніх вимог;

4. сприяти поступовому розвитку призначених для всіх працівників служб виробничої гігієни, головне завдання яких полягає у здійсненні профілактичних і консультативних функцій [6].

На наше переконання, слід наголосити на тому, що сьогодні власники або уповноважені ними органи повинні приймати заходи з недопущення нещасних випадків, виробничого травматизму, отримання професійного захворювання, чи, навіть смерті працівників під час виконання останніми своїх професійних обов'язків, а не вирішувати питання про забезпечення належними й безпечними умовами праці вже після того, як стався нещасний випадок або склалася певна виробнича ситуація.

В сучасних умовах розвитку нашого суспільства основною причиною більшості нещасних випадків на виробництві, в першу чергу, є недостатня увага з боку адміністрації підприємств, установ, організацій до проблеми охорони праці в цілому, а також відсутність організацій, які повинні займатися цим питанням (служба охорони праці, або уповноважений роботодавцем на якого покладені такі обов'язки).

Ще однією проблемою, на яку слід звернути увагу роботодавцям або уповноваженим ним органам, це коли під час виконання найманим працівником покладених на нього обов'язків з ним стається нещасний випадок, одразу ж приймається рішення про проведення позапланового інструктажу з техніки безпеки та проведення відповідного навчання. Але, все це носить суто формальний характер і все закінчується просто підписами працівників у журналах з охорони праці про ознайомлення з вимогами безпеки, а ціль доведення до відома належної інформації відповідно до правил, стандартів, інструкцій не досягається.

Разом з тим, науковці до факторів, що підвищують рівень зростання виробничого травматизму, професійних захворювань та нещасних випадків відносять:

- скорочення фінансування заходів з покращення умов праці;

- низький рівень атестації робочих місць;
- застарілість матеріально-технічної бази;
- недостатній державний нагляд і контроль за дотриманням нормативних вимог з охорони праці.

В Конвенції МОП №155 стаття 16 містить положення про забезпечення з боку роботодавця безпечності робочих місць; захисного одягу й заходів недопущення загроз виникнення нещасних випадків або шкідливих наслідків для здоров'я. Також, варто відмітити, що ст.19 говорить нам про те, що працівники повинні бути проінформовані про заходи, ужиті роботодавцем для забезпечення гігієни праці; для працівників повинна проводитися належна підготовка в галузі безпеки й гігієни праці [2].

В період поширення у всьому світі небезпечної гострої респіраторної хвороби COVID-19, що спричинено коронавірусом SARS-CoV-2 питання забезпечення належних, безпечних та здорових умов праці набуло особливої актуальності. Окрім існуючих проблем у забезпеченні охорони праці додалася ще одна і досить глобальна. Сьогодні більшість роботодавців не може забезпечити та реалізувати право працівників на охорону праці. Це зумовлено не тільки технічними, але й економічними проблемами. Неможливість створення безпечної виробничої обстановки, забезпечення належними засобами індивідуального захисту, спецодягом та спецвзуттям тягнуть за собою порушення покладених на роботодавця обов'язків.

На наше переконання, варто звернути увагу, і доречно застосовувати розроблене МОП Керівництво «Організація праці в умовах пандемії COVID-19: керівництво для роботодавців». В цій роботі викладено рекомендації для роботодавців задля створення нормального процесу роботи та забезпечення охорони праці працюючих.

Наголошено, що роботодавцям необхідно призначити одного або групу координаторів для доведення інформації про COVID-19 до працівників; слідкувати за останніми даними, що надходять від центральних або місцевих

органів влади; регулярно доводити до відома працівників актуальну й достовірну інформацію; уточнювати та поширювати інформацію про заходи і політику підприємства [7, с.7].

Також, пропонується роботодавцям доводити до відома працівників певну медичну інформацію про: стан епідемічної ситуації; актуальні медичні поради і рекомендації; рекомендації, що стосуються виробничої гігієни і соціального або фізичного дистанціювання [7, с.8].

Разом з тим, пропонується прийняття певних заходів для забезпечення охорони праці в таких умовах, а саме:

- зміна організації праці в цілях зменшення особистих контактів між працівниками або перехід, за можливості, на дистанційну роботу;
- регулярна дезінфекція приміщень;
- забезпечення належної гігієни і ефективного провітрювання приміщень;
- забезпечення відповідними засобами захисту та нагадування працюючим про вимоги виробничої гігієни;
- запровадження гігієни дихальних шляхів;
- обмеження або заборона виробничих поїздок без особливої потреби;
- забезпечення працівникам можливості повідомити про ситуацію відсутності захисту;
- розробка заходів і процедур протидії інфекціям;
- видача розпоряджень з приводу дотримання карантину;
- дотримання обов'язків, встановлених національним законодавством і практикою у відношенні звітності перед органами охорони здоров'я та інспекції праці [7, с.8-9].

З усього вищевикладеного, слід зазначити, що з боку роботодавця задля забезпечення належного рівня охорони праці та попередження й мінімізації нещасних випадків на виробництві, отримання професійних захворювань повинні бути розроблені та реалізовані певні заходи, а саме: запобігання ризиків та їх оцінка; усунення, виключення або зменшення небезпек на робочому місці;

належний інструктаж працюючих; спеціальна оцінка умов праці та виробничого побуту; належна підготовка працівників з питань охорони праці з використанням сучасних інноваційних технологій; удосконалення локальних актів, що діють на підприємства, в установах, організаціях з питань охорони праці; забезпечення працівників засобами індивідуального захисту; проведення в установленому законом порядку всіх необхідних профілактичних медичних оглядів; підвищення ефективності дотримання трудового законодавства.

Висновки та пропозиції. У підсумку зазначимо, що головна ціль охорони праці полягає в недопущенні нещасних випадків, професійних захворювань під час виконання працівниками покладених на них обов'язків, що можуть потягнути за собою не тільки постійну чи тимчасову втрату працездатності, але й смерть. Створення належних, безпечних і здорових умов праці у відповідності з сучасними реаліями життя, на наше переконання, забезпечить не тільки відповідність нормам з охорони праці, але й якість виконання робіт, надання послуг, підвищення працездатності та продуктивності праці.

Література

1. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 № 2694- XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text>. (дата звернення до ресурсу: 17.11.2021).

2. Про безпеку праці й гігієну праці та виробниче середовище: Міжнародна організація праці; Конвенція, Міжнародний документ від 22.06.1981 №155. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_050#Text. (дата звернення до ресурсу: 17.11.2021).

3. Про запровадження заходів, покликаних заохочувати до покращення безпеки та охорони здоров'я працівників на роботі: ЄЕС; Директива, Міжнародний документ від 12.06.1989 № 89/391/ЄЕС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b23#Text. (дата звернення до ресурсу: 17.11.2021).

4. Кодекс законів про працю України: Кодекс України; Закон від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>. (дата звернення до ресурсу: 18.11.2021).

5. Гончарова Г.С. Охорона праці: Текст лекції. Х.: ХГІ «НУА», 1995. 28с.

6. Європейська соціальна хартія (переглянута): Рада Європи; Хартія, Міжнародний документ від 03.05.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text. (дата звернення до ресурсу: 18.11.2021).

7. Організація труда в условия пандемии COVID-19: руководство для работодателей. Международная организация труда. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.html>. (дата звернення до ресурсу: 18.11.2021).